

Disquisitio inauguralis medica de febre Hungarica. Quam vulgus cephalalgiam epidemiam vocitat ... / [Andreas Caspar Georgi].

Contributors

Georgi, Andreas Caspar, active 1682-1687.
Vesti, Justus, 1651-1715.
Universität Erfurt.

Publication/Creation

Erfurti : Literis Groschianis, 1687.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/jjzjt6r9>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Almâ CHRISTI Gratiâ MEDIATORIS Mei?
DISQVISITIO INALIGURALIS
MEDICA
DE

EBRE

HUNGARICA,

Quam vulgus
CEPHALALGIAM EPIDEMIAM
Vocitat,

EX DECRETO AC AUTORITATE
AMPLISSIMI MEDICORUM ORDINIS
IN ILLUSTRIS & PERANTIQUA ELECTORALI GERANA,
P R Æ S I D E

DN. JUSTO VESTI,

Medic. Doct. Anat. Chirurg. ac Botan.
Profess. Publ. Ordinario,

DN. PATRONO ac PROMOTORE sua maximè colendo,

P R O L I C E N T I A

Summos in MEDICINA HONORES & INSIGNIA
DOCTORALIA ritè ac legitimè capeffendi,
Publicæ Philiatrorum ventilationi exhibita,

IN AUDITORIO COELICO
ab

ANDREA CASPARO GEORGI,

Mitweidâ-Misnico,

Horis consuetis

d. 12 (22.) Octobris 1687.

ERFURTI, LITERIS GROSCHIANIS.

**DEO
ET
PROXIMO.**

A Nominis evolutione, in rei cognitionem penetraturi recepto more ut ordiamur, Morbus, seu strictius loquendo, Febris hæc nominari solet Hungarica, non propterea ac si primum in Hungariâ sua hausisse incunabula credamus; (si quidem nullæ hodiernum, rectè sic sentiente Senerto, reperiuntur causæ, quæ & apud Antiquos locum habere non potuerint, nec dubium est, vel Hippocratis tempore Febrim hanc, sub alio quamvis nomine innotuisse) sed quod vel ob climatis, locive genium præ aliis Hungari in hunc morbum proclives sint, ipsisque adeo ob aëris aquarumque naturam ita dispositis quasi endemius habeatur; vel etiam, ut verosimilius, quod Lues hæc ibidem aliquando locorum accensa plurimorum hominum longè lateque grassando stragem ediderit, aliisque exinde Gentibus ac Regionibus, suos extravagando terminos, infesta atque lugubris advenerit. Siquidem Maximiliano secundo contra Turcarum Imperatorem Solimannum copias suas Anno 1566. ad Comorram contrahente, tantam hujus (relatum legimus) contagii vim fuisse exortam, quæ non exercitum modo illū maximam partem invaserit atque oppresserit; sed etiam exauctorato postmodumq; diffuente milite, Bohemiam, Germaniam, Burgundos atque Italiam, omnesque ferè Europæ oras peragrans, multas hominum myriades fuderit atque trucidarit. Hinc & *Langius L. 1. Ep. 2.* cum in expeditione adversus Turcas Dux Fridericus Platanus comes ageret, plures hoc morbo, quàm ense hostis interiisse autor est.

S. 2. Synonymiæ non minus quoque latitudine gaudet, quando ab aliis vocatur *Lues* vel *Langvor Pannonicus*, *Febris* item *castrensis*, sive *Pestis privata militum*; quia nimirum militi in castris statis commoranti, ut plurimum præstò est. Sic aliis *Synochus* vel *Causus malignus* simpliciter audit, quia corporis intemperie plerumq; intense calidâ aliisque gravissimis stipatur symptomatibus.

quentissimo alij essentiali signo *Cephalalgiam epidemicam* vocant, dum capiti atque nervoso generi præcipuè observatur infesta: unde & *Vermem Cerebri* à quibusdam appellari legimus; sive à causa malignitatis, putredine nimirum animali, ceu visum est nonnullis, sive ab accidente phænomeno, nomine petitò. Kirch. in Pest. Scrut. It. Ephim. G. A. IV. p. 304. Quoniam etiam hanc febre correpti cum nausea ac vomitu decumbunt, *Affodes* quandoque dicitur. Quidem Veteribus hanc Febrem notam fuisse asserunt, *πεμφιγῶδες πυρετὸν* ipsis dictam antumant. Sed τὸ *πεμφιγῶδες*, vox cum sit *πολύσημα*, ambignitate vix caret. Vel enim ita vocatur pestilens, ἢ μετὰ *πεμφίγων*, id est, quæ cum bullis vel pustulis efflorescit; vel quia exilientium manuique occurrentium scintillarum speciem seu opinionem præbet. Germanico idiomate vocatur: Die Ungrische = Krankheit/ das Hirntoben/ die Haupt-Krankheit. Chirurghi à faucium inflammatione, cui raninæ sectione occurrere student, vocitant: Die Herk-Bräune.

§. 3. Cum itaque hætenus adductis vox affectus nostri ab omni Homonymia liberata videatur, omisâ hanc ad ipsam descendimus definitionem realem, quam hanc damus: Febris Hungarica est intemperies totius corporis calida, continua, putrida, seu fermentativa, contagiosa atque maligna, cum diro præcipuè tum capitis, tum Ventriculi dolore, aliisque gravissimis symptomatibus conjuncta, à fermentali, nimis acri & contagioso miasmate, humores circa ventriculum & primas potissimum vias corrumpente & fermentante oriunda. Dum autem hanc Febrem esse malignam, vel ut Hippocrates loquitur, mali moris esse novimus, non semper eod. suos ægros modo affligit; sed pro diverso subjectorum, quæ invadit, constitutione, ac fermenti sive miasmatis sui indole, modò plura ac graviora, modò mitiora conveniunt symptomata; quorum singulorum indagini inhærere velle, minis prolixum foret.

§. 4. Quòd hæc Lues febris sit & quidem ad classem continuarum reponenda, patet: quia positâ hujus causâ cum suis requisitis, ponitur etiam effectus, scilicet tempestas caloris totò corpore

perceptibilis, à primo invasionis momento incessanter usque ad ultimam sui periodum affligens, à spirituum orgasmo sanguinisque continuatâ dependens effervescentiâ. Et licet quoque quandoque mitescere calor ex parte videatur, in omnimodam tamen apyrexiam, seu in totum nunquam recedit, quin novis subinde exacerbationum rythmis recurrat. Putrent enim ac continuò fermentant excrementa peregrina in vasis ex vitiosis digestionibus retenta, quorum putredo si intus manserit, & in sui fastigium, arrepto sanguine, perreptârit, mortem necessariò mox accelerat. Unde *Helm. C. 2. de Febr. In hoc*, inquit, *didici discrepare à ceteris malignas, quatenus harum materia peccans sibi adjunctam habet putredinem incipientem, mortem mox necessariam, nisi eliminetur, allaturam.*

§. 5. Hanc igitur Febrem eò maligniorem judicato esse, quò longius ipsam à statu naturali recessisse, ac gravissimis stipatam symptomatibus observabis; ita quidem, ut vitæ adoriens arcem, spirituum copias roburque deturbet; nec gravissimis quidem remediis propulsari exindeque locomoveri possit: Sed subactis sibi que fermentatis principiis vitalibus nostris, effumanti exinde auræ suam hostilem imaginem imprimit ipsò archeò humanò infectò investitam; unde demùm plus ultra sic tendens, tuas eundo vires expandit, excursions in aliena facit subjecta, domos, integras familias, imò Regiones devastat, violentique miasmatis sui incendiò evertit, ut meritò hunc morbum quis epidemium dixerit.

§. 6. Subjectum hîc idem esse statuimus, quod aliarum febrium in genere, nempe totam massam Sangvineo-lymphaticam seu omnium vitalium partium compagem, tam quoad humores quàm principaliter hîc læsum *ἐνοργανῶν* Hippocratis. Nisi enim hæ partes corporis nostri primariò afficerentur, nec tanta humorum effervescentia ac spirituum orgasmus, nec tam tepentinus virium lapsus cum tot symptomatum atrocitate observaretur. Cordis quidem substantiam, quam alii hîc primarium ac principalissimum supponunt læsionis hujus subjectum, hîc tantisper per se ab omni inflammatione ac contagii genuini labe liberum ac immune judicamus esse, dum mortis non ingruunt certissima symptomata, quò à Peste morborum atrocissimo velocissimoque hæc Lucs unicè dif-

jungitur. Corde enim odoris huius maligni tincturâ primariò imbutò intimeque accensò, qui pulsus ac respirationis actus pari passu dum cum vita ambulant, amplius perfici vel ad horæ quadrantem celebrari possit, nullus video. Siquidem in Romulo *Plutarchus* refert: *homines Romæ absque morbis ex peste interiisse.* Quod sic intelligendum: homines interiisse prius, quam venenatus calor cordi primariò infidens in universas corporis partes fuerit diffusus, & vitale spirituum robur prius expirasse, quam symptomata se manifestare potuerint.

§. 7. Radicale proximum haud aliud subjectum, quam primas vias seu officinas nominamus. Non tamen tam angustis, prout fieri aliàs solet, primas vias limitibus circumscribimus, ut ventriculum solum vasaque meseraica iisdem complexemur; sed extenduntur illæ juxta Veteres, quibus hæc vice suffragamur, à pyloro per duodenum & vasa ibidem multiplicia, intestina porro & venas mesenterij nec non omenti, hepar adusque & lienem, & quò proximior febris ori est ventriculi, eò & molestior eadem percipitur. Nam ut ut chylus, evincentibus Neoteriicorum experimentis, nostræque autopsiæ teste, ad hepar primum non appellatur, & hoc respectu viscera hæc primarum viarum titulò insigniri nequeant; in quantum tamen fermentum hoc contagiosum chyli circulationem non expectat; sed quaquà versum per venas, glandulas ac arterias, viam sibi aditum violenter parat, vicinisque partibus labem suæ virulentiae, quàm potest citissimè, affricat, aliæ quoque partes ventriculo proximæ primis viis accenseri possunt.

§. 8. Quòd tamen communiter circa primas vias, inque ipso imprimis ventriculo, hoc miasma malignum (sive per salivam, sive aliò mediò, viâve communicetur iisdem) sua inimica sedilia primum collocet, patet non solum ex ingentis fereque ignei doloris perceptione versus epigastrium præcordia affligentis, tumore sub scrobiculo Cordis plerumque apparente, omnemque levis ut cunque digiti attactum recusante; æstu item ac inflammatione gulæ ac faucium, & semper ferè comitante Tantaleâ siti: verum, etiam Ventriculus hoc fatò defunctorum inflammatus, imò totus sphacelatus ac putridus sub cultro anatomico deprehensus fuit. Vid.

Tb. Barth. Ep. M. 42 C. 3. It. Hist. Anat. 68. Oswald. Grembs. Ar & integr. & ruin. Hom. L. 2. C. 2. Spigel. L. 1. de Hemetrit. C. 16. Panarol. Glysson. & alij. Hepati quid sub hujus morbi tyrannide perferendum ac compatiendum sit, ipsius bilis tumultuosa turgescentia, cujus copiosa in ventriculum ac intestina regurgitatione Cholera & anxietates hypochondriorum subinde increbescunt, me vel tacente satis superque loquitur.

§. 9. Remotius fermenti hujus maligni fomes in aliis quoque, præter recensitas, partibus hæere ex accidente potest. Quando scilicet contagium per inspirationem recipitur, in pulmonibus primam crediderim sanguinis atque spirituum labem depingi; sic ubi per transpirationem ab extra vel per attactum corporis infecti contagium poros cutis subintrans se insinuat, procul dubio omnium primum fermentabitur lymphæ in cutis glandulis pererrans, quæ deinde idem fermentum sanguini ac humoribus in primis viis stagnantibus communicat, quibus ratione ortus sui univocè respondet.

§. 10. Adequatè autem totum corpus ab hac Lue afficitur, siue omnes partes, quas necesse est sanguinis nostri vitale alluit atque perfundit, ab ipsa contaminari possunt. Tanta enim hujus venenosi miasmatis fermentativa quandoque est potentia, ut neque Cor, neque Cerebrum, neque Pulmones &c. infontia vel ulli privilegii auctoritate facta tectaque servari aut ab ista vindicari poterint, quin omnia successivè viscera lethaliter mulctata pessimeque corrupta observarint complures Practici.

§. 11. Causa proxima hæc, ut aliis in febribus continuis, est fermentatio Massæ Sanguineo-lymphaticæ excessiva, præternaturalis continua; siue est spirituum orgasmus & humorum motus inordinatus ac tumultuarius, à miasmate maligno, seu causa antecedente mediata, occasionatus. Novimus enim ex Adeptorum, quos vocant, sententia, totam nostri sanguinis massam naturaliter balsamicum esse salinum, plurimis iisque diversis salibus imprægnatum, atque constantem. Unde Hippocrates: *nostro, inquit, sanguini inest & amarum & salsum, dulce ac austerum &c. hujusq. generis sexcenta alia.* Hæc itaque salia quousque sub unico Archæi nostri vexillo symbolicè ac blandè s. n. conspirant ac militant, adeoque

oque à spiritibus nostris insitis, ritè simul concurrente elatere (quem hîc cum Joh. Majow ☉ universale Oro-Aerum supponimus) universali spiritu æthereo, subiguntur ac attemperantur, ita ut nullum alteri prædominetur aut ullò fiat modò magis conspicuum: vividum lumen in nobis ubique exsplendescit, sanitasque omnibus corporis functionibus obeundis par atque sufficiens exinde resultat ac perennat. *Consistit quippe vitalium nostrarum functionum entelechia in nulla alio, quàm motu influentialem spiritus ætherei plus minus pro re nata elastici in bene proportionatam, ratione dictorum salium, massam sanguineam, & blandâ actione collisiva, qua fermentatio dicitur, cum nostri corporis spiritibus, vid. Excell. Dn. Præsid. Diss. de Febr. maligna.* Hæc igitur blanda ac amica Naturæ fermentatio inverti deque suo naturali gradu declinari quàm maximè potest, quotiescunque salia vel hæc ipsa principia redduntur enormia, unde totius œconomiae nostræ animalis dependet anomalia, corpus liquoribus in sale ac sulphure disproportionatis in morbosam disponitur decidentiam, & citò citius ruendi undiquaque necessitate conquassatum labascit.

§. 12. Fermentationem ejusmodi præternaturalem efficit procul dubio fermentum salino-acre, septicum volatile malignum (arsenicale ab effectu Autoribus dictum) cum sulphure rancido itidem malignò volatili & nimium quantum corruptò variè combinatum, Vid. *Willius d. Morb. Castr. Willisius & Simon Pauli de Febr. malign.* Unde & *Helmontius de Peste*: Omnis, inquit, contagii organon est fermentum seu odor respectu corporis nostri malignus, qui quò subtilius subjectum inhesionis suæ habet, eò quoque velocius contaminat, celeriusque Archeo ab symbolum approximat. *Miasma tamen, pergit Autor, morbosum consistere in fermento volatili patet exinde, quia quodcunque subjectum sive aura fuerit, sive vestis, vel aliud solidius, etiam paveris expers aut nesciens, quod odore imbui potest, potest itidem esse subjectum, in quod productum, pavida imaginis possit imprimi, non aliter, quam terra odorem celeris vestigiū refert: Quod tamen noxium sive pestilens nondum est, donec intrò receptum, tum demùm fermento per terminum latitudinis symbolizanti appropriatum fuerit.*

§. 13. Quæ quidem Helmontii verba ut rectissimè se habent, ita multos invenias Autorum, qui dum sanguinis vitalem fermentationem in acido & alcali quarunt, iisdem etiam omnium paginam morborum impleri atque absolvi autumant, quæstione sollicitè ventilatâ, utrum de alcali acidive volatilis sorte proveniat salinum hocce contagium seu fermentum? Nos singulorum controversiis earumque momentis adhærere animum non induximus, hoc saltem dicimus, quòd verum per naturam alcali volatile dari, ne quidem in bile, persuasi sumus, *vid. Diemerbrok. Anat. & Rivin. Disp. de Bile*; siquæ daretur, ac tale esset fermentum hoc, Cholicos semper atq; sanguineos, nunquam verò ipsos appeteret melancholicos; sed contrarium testatur *Experientia*.

§. 14. Si itaque in causas inquirere proprias ubique omnium maximè conveniat, ad quarum dilucidationem medentis semper animus dirigendus est; hinc salina qualitas utcunq; etiam corrupta ac depravata, fermenti hujus maligni censum per se subire adæquatè posse, nobis haud ullatenus videtur: sive enim naturâ ipsius, quâ omnium contagiorum in modum non brutis simul; sed hominibus sive ejusdem speciei subjectis solum insidjatur ac nocet; sive demum diversum concomitantium apparatus *Φαινομένων* consideres, utrobique insufficiens est vitiosæ salinæ qualitatis inculpatio, nec in nudâ corporum dispositione acquiescendum erit. Corpora enim salina ut sic, seu sibi relicta, indifferenter se habent ad quævis subjecta, formarum monarchiæ subjacent huicque obsequiosè obtemperant, nec agunt in corpora per naturalem compositionis actionem; sed quicquid in se invicem peragunt, id fit ratione ponderis, magnitudinis, duritiæ figurarum ac motuum, semperque æquivocè, nunquam univocè, operantur; inserviunt itaque, dicente Helmontio, magis Mathesi, quàm Physicæ, quæ quicquid plus Artis, quàm Naturæ refert, respuit.

§. 15. Ut tamen salinum hoc fermentum Contagii genuini indolem fortiatur, malignâ simul spirituum nostrorum diathesi imbui ac tingi oportet, quam ideo mumialem ideam (voca ut lubet, non moramur; nomina namque rem non mutant, sed valent ut numeri) magneticâ spirituum analogorum coufermentatione collu-

dentem nobis hac vice vocare liceat : unde nempè uti ab ipso odore materia haurit transmutationis dispositionem ; ita ab imagine (ideâ puta mumiali) dispositionis fit determinatio : uti loquitur malignique fermenti indolem exponit per ignem Philosophus.

§. 16. Non Salinam corruptam qualitatem, aut quôvis modo depravatam, sed fermentum verè mumiale requirit ad producendum contagium hoc malignum, sequentibus potissimum rationum adminiculis adstrui atque probari potest: (1.) ex nimia ejus venenositate ; (venenum quippe nullum operatur citra fermentum humanæ mumixæ s. symboli consonantiam) fermentale enim hoc miasma utut mole minimum, activitate tamen semper maximum existit, ut re quâvis vilissimâ in alrerum transferri queat. Siquidem *sepe adeò exiguum, ut invisibiliter, odore tenus, vel aura instar, ne gravis pondere, ut loquitur Knöffelius ; sed exceptum omni lege & dimensione mathematicâ nos ingreditur, ut solam spirituum & liquorum vitalium substantiam sibi assimilando penetret. Frid. Hoffmann. Meth. Med. p. 51.* (2.) Ex subito virium lapsu ; qui contingere aliàs non posset, nisi immediatè à fermento hâc spirituali maligno (quatenus spirituum in spiritus crasis est ubique potentissima) per consymbolismum attingeretur Archeus noster. (3.) Ex celerrimo prorsus progressu quoad symptomata quoque singulari ac specificô ; quia febris hæc de classe morborum acutissimorum est, citra opinionem ægrum suum plerumque jugulantium ; & licet minor, quandoque malignitas morbum protrahat, majus & minus tamen rem non variant. (4.) Sententiam hanc demùm nostram stabilit ipse propagationis, si attenditur, modus, quò non bruta ; sed homines cædit, nec per fomitem relictum, sed in distans quoque suum ejaculatur miasma & alteri affricat : quæ sanè attributa omnia primariò non salibus, quâ corpora variè disposita aut corrupta ; sed quâ principiò archeali depravatò tincta sunt, competunt. Miasmata enim ejusmodi contagiosa ex corpore humano infecto exhalantia, uti nihil aliud sunt, quàm Gas sylvestre malignum, quod sui conditionem concreti retinuit, secundum quam in nos iterum magneticô quasi refluxu illabatur, cumque nostris principiis confermantere vitalibus satagit, atque ex iisdem sui multipli-

plicationem fermentando maximopere intendit, ita in aliud sub-
jectum migrando humanum, non nisi per mumiales suas ideas (quas
qualitates spirituum contagiosorum mumia archeali hujus vel illius
subjecti malignè corrupti tinctas, ad quarum veluti regulam ac nor-
mam spiritus illi restrictilimitatè ad hunc vel illū morbum produ-
cendum modificantur, vocatè hâc vice collibuit) propagantur &
operantur.

§. 17. Rem ut exemplis illustremus: De Phlisis & Luis ve-
neræ contagiis manifestis nihil jam dicam, utpote quorum mor-
bosa effluvia, ratione itidem idearum mumialium, quibus in cor-
pore phthisicò aut Lui veneræ obnoxio per vitiosam fermentatio-
nem fabricatis, fuerunt quasi intimè imprægnata, non nisi cum
analogis gestiunt ideis similis receptivitatis consymbolizari: *Mercuri-
ialis* meminit febris pestiferæ, quæ os saltem, pedes atque tibias
infestavit, adeò ut in quacunque corporis parte receptum hujus
primùm fuerit contagium, nulli tamen, quàm prædictis magis no-
cuerit. *Kircherus* in nonnullis Pestibus virus contagiosum solos
impetiisse oculos, testis est: alio tempore gutturiscavitatem invasit.
Simile his à *Thucidide* allatum de Peste Atheniensi est; quòd ea
manuum ac pedum potissimùm extremitates olim præhenderit at-
que corruerit. Plura qui desiderat, Medicinæ adeat Practicos.
Quæ tamen omnia non aliâ de causa (nisi quis ad rædiosum Anti-
quitatis asylum, occultas refugere qualitates malit,) contigisse,
persvasi sumus, quàm sicut omnibus partibus inest sua inculinaris
idea, ratione cujus quodlibet organon singulari dote fermentali
præditum est, suamque dispositionem naturalem hausit; ita ab ho-
rum & non Archei, qui œconomix totius animalis saltem unicus
est, & cum sanguine univoca & vitali unitate consonat, constitu-
tione dependet, quòd morbi contagiosi maligni ejusdem speciei,
eâdem materiâ, formâ seminali atque proprietatibus constantes,
diversam suorum *Φαινομένων* ludant scenam; quippe quæ fiunt
immediatè à diversitate subjectorum, non essentialiter; sed tan-
tùm per accidentia concomitantia, vel signata, fermentorum mo-
mentò unice variantium; eò quod per modum & naturam diversi-
modè recipientis varient. Id quod ad minimum ita teneri animo-

que inprimi potest : quod si quis morbosâ ac cacœthicâ partium aliquarum diathesi constitutus jam jam fuisset , & usu rerum sex nonnaturalium illegitimô , aliasvè ob causas remotiores febris implicaretur simul ardenti , tunc utique intensâ illâ fermentatione , humores ac spiritus jam tum vitiosos subindè depravante , magisque indies corrumpente , excitari ac concipi potest intra partium cacœthicarum medullarem substantiam ejusmodi Gas sylvestre malignum : quod per ideam corruptionis exoticam , quam Archeus passionum suarum exarthrosi effluviis illis morbosis impressit , seminalem hujusmodi causam peculiaris morbi contagiosi efficit ac constituit. Febris enim ardens , quæ corpora pravis humoribus ulcerumvè putredine sordentia , e. g. Scorbutica vel Lue venereâ affecta , adoretur , faciliè malignitatem induit , & quandoque ipsam pestem degenerat.

§. 18. Hisce dictis atque huic causarum denominationi majorem facient fidem , quotquot porrò nullam Pestem utcunque atrocissimam , à contagio , & non miraculo , oriundam , in bruta æquè ac homines sævisse usquam noverint. Vid. Shelhammerus de Pest. C. 2. Id quod tamen fieri omninò oporteret , nisi ut omnium rerum , ita & morborum contagiosorum specifica actio à principio semper intrinseco penderet. Nec scimus prætereà bestias solum immunes esse calamitatis pestiferæ spectatrices ; sed & ab iis cadavera minus profundè sepulta impunè devorari solere , quia nempè univoçi Archei defectu , ideoque & appropriatione carent. Sic homines , vice versa , frequenter sani ac sospites degunt , contagiô interim malignô armentorum myriades coâcervatim qvatiante ac posterente , vid. Fernel. d. Abd. 22. Caus. L. 2 C. 12. & Villanovanus L. d. Epid. Antid. aliiq. Mirum qq. est , quod ab Alex. Bened. L. d. Pest. C. 6. relatum legimus : Medicum Scytham patrij aëris pestilentem infectionem sanasse interfectis omnibus urbis canibus , felibus similibusque animalibus , horumque cadaveribus per vicos ad putrescendum abjectis. Sic enim alieni putridi vaporis tanquam recentis advenæ vi vetus hospes pestiferis suis sedibus dejectus prorsus ac immutatus est , pestisque adeò sedata. Sed verò hœc ipsô

consilium Hippocratis De Sylvarum ac racementorum incendio est longè salubrius.

§. 19. Objectionem huic jam recensito Kircherus in suo de Peste Scrutinio involvere haud levem videtur, ubi ex Gallicis archivis recenset; ex bobus tabe consumptis negligenterque inhumatis aërem adeò malignâ imbutum mephiti fuisse, ex qua non boves; sed homines periisse per omnem regni tractum ingenti infectione contractâ. Cui reponimus, quòd nihil horum deroget hypothese nostrâ, quin & hujus contagii culpa primariò ac essentialiter redundet in ipsum Archeum malè dispositum: siquidem ille ob causas jam dicendas mephitim aëris conceptam in ipsum deinde miasma contagiosum degenerare permittit. Dum enim ejusmodi putrida per se quidem homini innoxia aporrhoea aëri ejusque contentis purioribus communicantur, vis ejus elastica ad fermentationem non minus naturalem, quàm diaphoresin corporis nostri tantoperè necessaria non infringitur solùm ac vitiatur; sed sanguis simul putridis taliusmodi fermentativis particulis nimium oppletur atque obruitur; quibus demùm Archæus in nobis accensus irritatusve per ideam similiter exoticam in nosmet furit, ex concepta injuriâ, quam sibi causas procatacticas fecisse antumat, omnes *αἱματὶς καὶ βίαι* perversit liquores, fermentat, demumque miasma mumiale formaliter perficit.

§. 20. Omnis morbus malignus contagiosus, ceu dictum, mali moris est, nec sexui, nec ætati nec officio parcens; sed

Tros Rutilusve fuit, nullum discrimen habetur:

Experientiâ tamen constat, non omnibus hanc febrem invisam, atque fatalem existere: sed omnium frequentissimè Cholericos affligere; non tantùm ob fermentum, quod suprâ urinosum (vel si mavis biliosum) volatile fracidum supposuimus, quàm quòd horum naturales liquores ex spirituum mobiliori diathesi bilisque acrimonia volatili in horas magis sint labiles, exoticisque impressionibus ex spiritûs ætherei fortiori influxu quàm maximè obnoxii sunt, prout febrili orgasmô & morbis acutis aliàs corripî præ aliis solent. Præterea quoque quòd hæc febris suos natales primis potissimum viis debeat, utpote in quibus maximæ molestiæ à bile

æfluante inque ventriculum regurgitante percipiuntur ; in quantum nempe *singula fermenta*, Helmontio dicente *Sex. Dig. §. 6. Et Pyl. R. §. 13. horrent aliena sibi facia patronorumq; peregrinarum imperia. vid. qq. Sylv. L. 1. Pr. M. C. 19. Diemerbr. l. c. de Bile.* hinc adeò primas præsertim vias fermentum hoc malignum repetit ; Cholerico - tamen sanguineis hoc plus facessit negotij, quia eorum primæ viæ naturaliter humorum plerumque biliosorum colluvie scatentes huic miasmati attrahendo quàm aptæ natæ sunt, aptioresque subindè fiunt, quando minus temperantes addiphagiæ indulgent, & Baccho simul litant : unde seminales morborum idææ facilimè in propriis visceribus evolvuntur. Quapropter penes Practicos talis inolevit regula juxtà atque cautela : *Ubicunque bilis in causa est, ibi semper quid monstri (malignitatis) subesse, morbumvè alere suspicandum est.* Quia scilicet temperamentum biliosum, acutorum quàm ferax morborum est, qui citatò quasi cursu in misti resolutionem terminantur.

§. 21. Mulieres hujus morbi violentiæ frequentius succumbunt, tum quia rariori & molliori cutis carnisque gaudent habitu, tum quoque quia partes earum vitales majoribus idearum impressionibus ac perturbationibus ob uteri vim planè depositeam tentantur, quò minus adventanti miasmati maligno resistere queant. Melancholicos, ac senes imprimis, quos tamen non prorsus ab omni contagio maligno cum Plinio absolvimus, tantisper ab hoc malo immunes judicamus fore, dum fixius quasi spirituum systema adepti, firmiori sanguinis crassi præditi sunt, bilisque in se tum parcior, tum prout in Phlegmaticis, temperatior generatur ac provenit : quamvis interea caveant, ne a sociâ sibi met malum sponte accersant.

§. 22. Inter causas remotiores considerandus etiam *Aer* venit, qui sex rerum nonnaturalium agmen ducit, ad τὰ ἀναγκαστικά relatus, & dicente Galeno, *qualiter ille se habet, ita & nos afficere solet* ; in quantum nempe ejus violentæ tyrannidi vicissitudinumque alteritatibus nunquam non sumus subjecti ; unde & ab ejus vel solius corruptione Pestem derivare nonnulli nequicquam dubitant, vid. Platinus de Peste. Hic enim variis modis fermentativi miasmatis sigillum suscipere potest, quando cryptorum, specuum-

curumve, montium, paludum &c. vel quarumvis putrentium for-
dium aporrhœis noxiis imprægnari est solitus, ut mollis, tepidus,
fracidus evadat. Id quod nec Magnum per ignem Philosophum
latuit, dum *Pestis*, ait, *castralis causa est occasio fraci odoris cada-*
verum mumiali fermento infecti; quippe quod hodie, non ut olim,
nec sat profunde sepeliantur occisi.

§. 23. Alloqui duobus potissimum (ut cum Tobia Cobero
Phyfic. olim Castr. loquar) cum extremis insuetis aër Pannonicus
semper colluctatur, aut scil. extrema crassitie nocte & nebulis inspif-
satus: aut iisdem penitus discussis, extrema subtilitate, hâc aequè,
ut illâ, suspectissimis. Priori modo, uti nec ad humorum *πνευμα-*
των, nec eorum transpirationem concurrit, quin potius putri-
dam corporibus diathesin conciliet; ita posteriori lympham san-
guinemque nimium resolvit, spiritusque educit ac dissipat, simul-
que bilis vitiosam generationem promovet. Quod si verò ejus-
modi accedat aëris qualitarum alternatio, quæ frequens in Ungaria
contingit, ut æstum Solarem de die intensum nox algi-
da excipiat, quæ poros constringit, qualis non exinde malorum
læna in nobis concipi potest? His enim alternantibus Aëris quali-
tatibus corpora militaria Jovi exposita & humi procumbentia, dum
noctu tetras insuper & cerebro invisas fuligines ex putrescentibus
glebis eructatas absorbere coguntur, in summam utique humo-
rum, prout omnis subita mutatio periculosa est, dyscrasiam præ-
cipitari oportet. Adde, quod, cum Ungaria, teste laudato Cobe-
ro *Obs. Med. Castr. Hungar. Decad. III. Obs. IV.*, præter alia in-
commoda, animalculorum venenatorum proventu plurimis in locis
scaturiat, exinde etiam Aëri haud leve inquinamentum communi-
cari possit.

§. 24. Aëri in producenda causa maligna succedit proximè
suumque *το μέρος επιβάρυν* haud segniter addit *Cibus ac Potus*.
Sicuti enim justum ac conveniens horum regimen haud parvum tu-
endæ sanitatis, & curandi morbi momentum habet: ita peccatur
eorundem imprimis tum quantitate, tum qualitate. Quantitate
nimirum, dum frequentius ac largius, quam pro virium requi-
sito

fito assumuntur ; assumpta ita fermenti energiam obruendo immutata limites concoctionis transgrediuntur, aliorum viscerum culinam interturbant. Unde quicquid in stomacho non planè subactum est, neque diaphani pulcritudinem assumit, non speret in intestinis à fermento fellis aliove digeri, quamvis tingatur colore flavo ; quia non itur ad secundum aut tertium, nisi per absolutum primum. Qualitatis verò error haud levior committitur, dum vel nimis calida, vel frigida, vel prorsus aliena, veneni quid in recessu gerentia intra corpus recipiuntur, veluti sunt aquæ stagnorum ac lacuum vappidæ, limosæ aut fermibus animatæ, nonnunquam cadaverum injectione turpiter conspurcatæ mephitimque redolentes ; quando quis sitim iisdem levare aridam cogitur. *Georg. Wernberus de admirand. Ungar. Aqu.* fontes reperiri scribit, quorum aquæ animalibus bibentibus lethales ; & quòd pisces in Tibisco in tanta sint abundantia, ut putrescentes halitu vicina loca inficiant. Item cibi crudi, perfunctoriè præparati, & fructus horarii, ut cucumeres, melones, pepones, quibus abundat Ungaria, &c. Calida nimis sinistrè in usum vocata, dum bilem adaugent, humores acuunt ; ut aromata, & observante Dolæo, imprimis Zingiber ; Item Vina generosa, & Hungaricum dulce præsertim, sulphure vol. inebriativò prægnans, largioribus cyathis haustum, spiritus accendit, & Phrenitidi ansam præbet ; à cuius intemperantia præprimis non asfveti longissimè arcendi sunt, Ut nec benè sibi consulere eos videas, qui sentinam ventriculi ciborum incongruorum ingluvie collectam, hoc ipsò affatim potò, emendare intendunt, dum materia vitiosa, intra vasa abrepta, præternaturali saltim fermentationi fomitem suggerit. vid. Primerosius de Erroribus Vulgi It. Cober. l. c. D. 1. Obs. 7. Nihil demùm naturæ jam tum ex annonæ charitate aliisque belli incommodis emaciata ac fermè enectæ adversus est, eamque tantum non semper prosternit, quàm si famem protractæ militiæ ut plurimum pedissequam, uberà derepentè com meatûs copiam factâ, luxuriosa ingluvies excipiat ; unde *λοιμός μετὰ λιμών* frequens conspicitur.

§. 25. Motus & Vigiliæ, Sonnus & Quies si non justo moderamine in usum vocentur, cujus non morbi causa esse possunt ?

Motus

Motus quidem excessu peccans, & concatenati labores, spiritus exagitando dissipant, ac langvorem artuum non solum inducunt; sed corpus etiam diminutis viribus suis ad reluctandum impotens reddunt; Vigiliæ vero noctesque infomnes præterquàm quòd digestionem evertant, biliosam cacochymiam augeant; etiam spiritus miasmatici contagioso obsequiosiores reddunt & tandem ideis pravis deliria subinferentibus ansam præbent. E contra Vacuæ litando ac Somno plus justò indulgendo, spiritus animalus figuntur, obtorpescunt; unde viscerum digestionibus inservientium evtonia & energia sufflaminatur, fermenta silent vitalia, humores excrementosi per ἀδηνον διαπνοήν crebrioris exercitij adminiculò discutiendi, præter naturæ legem in vas aliisque corporis partibus retinentur: quibus indies majorem pravitatem acquirentibus fomes recipiendi contagij subindè incrementum capit.

§. 26. Inter animi pathemata obstrictrices quasi manus huic Lui substernit Terror, in omni contagione penes Autores vah! quanto infamiæ stigmate notatus. Est enim miasma contagiosum ceu ignis fatuus, qui territos ac fugientes sequitur, cordatos ac prosequentes fugit. Sed sicut metus ac terror fugant figuntq; in suo quasi centro spiritus nostros, quò minùs renitendi thymosi polleant: ita ira cœstrum impetuosè eosdem concitat, perturbat, & cum humoribus in ataxian conjicit, unde phlogoses variarum partium & alia subsequuntur incommoda. Hinc laudatus Coberus: *Peculiare, inquit, quidquam, & nusquam ferè alibi citiùs comparandum, CASTRÀ in se habent: quòd scilicet nusquam major bilis ad iras exacuandas expeditissima copia cœcervetur.* vid l. c. Obs. 9. Schol.

§. 27. Ut demùm rerum nonnaturalium claudant agmen Excreta atque Retenta: Jam sudore diffluere, iterum jam algere, consvetas evacuationes intermittere, mox plus justò eidem indulgere, quòvis modò corpora ruinoso statui præparat; quemadmodum scitè non minus, quàm peritè de his etiam ex professo egit Willius de Morb. castr. quem vide.

§. 28. Causarum hætenus traditarum energiam promoveret non parùm antecedens dispositio corporis, imprimis scorbutica, Lui veneræ admodum affinis, quæ in hunc obsequiosè morbum mutatur.

tatur. In Catochymicis enim partim spiritus impuros atque ad arcendum hostile miasma ineptos ac imbecilles, partim ideâ timoris infectos possidentibus, latentem intus fomitem facillimè suscitatur forinsecus accedens Contagium. Ergo caveant sibi probeque dispi- ciant castra Martis secuturi, sibi quid ex usu sit. Qui enim habi- tuali sunt sanitate, minus promptè morborum semina admittunt : at quorum valetudinem minus firmavit Natura, turbavit Dieta, præ- gressa debilitavit infirmitas, ij sunt, in quos faciliori impetu arietatur hic Morbus : unde nemo in salutatâ Hygiêâ huic temere se periculo exponat. Nam Experientia regulam simul ac cautionem hanc practicam plus simplici vice comprobavit : quod febribus grassan- tibus malignis, reliqui sporadici morbi omnes indolem suam mutant exuantve, inque febres pestilenciales ut plurimum migrent, mia- smatisque virulentiam mirum quantum augeant & explicent, ut faviendo pergatque contaminando.

§. 29. A Peste morborum Principe differt hæc Febris non nisi malignitatis gradu remissiori, quod cum Pestis obvius quosque sæpè citra ullam vitiositatis præexistentiam ac subjecti habitualita- tem *αἰφνέως* ac velocissimè adoriatur ac jugulet ; hæc paulò mi- nor sit, malignam putredinem corpusque prædispositum aliquo mo- do requirens. Citiùs quoque tardiusque procedit non tantum pro di- versa malignitatis suæ sorte acquisita ; sed etiam pro modo ac di- spositione subjecti recipientis ; hinc nonnunquam suspenso admo- dum lentoque gradu serpit, ad 12. vel 15. diem vel ultra sese exten- dens.

§. 30. Ut ergo hic Morbus, tanquam Leo ex ungvis, pri- mâ statim fronte dignoscatur, signum pathognomonicum certum & infallibile determinare non possumus ; est enim chamæleonte mutabilior ; sed ex symptomatum syndrome circumspectus Medi- cus hujus febris malignæ præsentiam facillè colliget. Præcipua au- tem hunc febrem ceu umbra corpus sequentia symptomata sunt. Cardialgia & Cephalæa effera ac infanda, dolori *ὀδυνοῦ* maximè affinis, quibus ægri miserrimè affliguntur detorquenturque : unde extra se quasi rapti ac constituti, mentis suæ incompetens plerumque observantur. Namque etsi perpetuum totius œconomiae nostræ

commercium ac symphonia sit, nullas tamen corporis partes arctius conjunctas ac inter se confabulari sympatheticè constat, quàm ipse Ventriculus ac Caput; ita ut læso uno membro, aut potestate ejus incolâ aberrante, aberrent è vestigio functiones in altero, omnisque vitetur digestio: assentit Hippocrates 50. aph. 6. Quare Scholzius in Consil. 44. *si unquam inquit, verum fuit Hippocratis oraculum, verum certè tunc fuit, cum diceret: Ventriculi confusio, omnium confusio, unde Capiti imprimis sua accedunt incommoda.* Galenus ad i. aph. 5. & de V.S. adversus Erasistratum exemplis subscribit, & Experientia passim calculo idem suò comprabat. Id quod non aliâ de causa contingere videtur, quàm propter nervos sexti, vel juxta Recentiores, octavi paris insignes à Capite Ventriculo communicatos, qui circa latera orificij superioris, nempe sinistri, utrinque decurrentes, in ipsum ventriculum inferuntur, ita, ut multiplici suâ divaricatione quoddam quasi reticulum constituent, unde tam exquisiti sensus est, ut quascunque molestias facilimè percipere possit.

§. 31. In tanta igitur spirituum ac humorum circa primas vias ametria non potest non Caput in consensum simul rapi, unde Cephalalgia hæc ac deliria initium suum trahunt, vid. Blas. Obs. Med. 21. Iplius vero acutissimi doloris sensum in tenui potiùs meninge, quàm cerebro gigni persuasum habemus: ita tamen, ut cum hæc membranula totum cerebrum variè involvat, illudque in suas partes dividat atque in gyros undiquaque cerebri se insinuans ejus substantiam fulciat, vasorumque Cerebrum nutrientium sustentaculum sit, nunquam vel cerebrum sine noxa membranæ, vel membrana sine noxa Cerebri aliquod subire possit morbi genus. Schneid. Dissert. de Phrenit. Qui verò hujus non modò; sed Pestis & omnium quoque malignarum, vermes tanquam causam proximam substituunt, næ verminosis nituntur argumentis: dum effectum seu putredinis consecrarium parum cautè admirati ab insveto phænomeno sibi imponentes, elenchum non causæ ut causæ omninò comittunt; non attendentes, quòd omnis putredo ad solutionem missi tendens, ex accidente saltim novæ idææ emergentis mater esse queat, quatenus nimirum omnis corruptio, est alterius generatio. vid. Corn. Gemm. Schenk. in Obs. Senñ. L. 2. Inst. Medicarum.

Alioqui dissectos quoque bubones peremptorum Romæ, vermium foeturâ refertos vidit Julius Placentinus. Legatur quoque Kirch. L. 9. M. Subt. Rationem hujus Pestis verminosæ pete sis ex ipso per Ignem Philosopho Imag. Ferm. imprægn. M. S. Sed *ὡς ἐν πυρὶ ὁ δὲ*.
 §. 32. Alia, quæ occurrunt, phænomena, febribus non magis malignis, quàm aliis quandoque ardentibus communia sunt. Inter peculiaria adhuc eminet Calor primò morbi insultu mitis ac interdum vix evidens tangenti, qui tamen delitescens intus incendium molitur, mox putri suò fomite latius diffusò cum impetu prorumpit, demumque ad *αιώνιον* deductus ita se plerumque exerit, ut flammam minari corpusque usturus videatur: Virium quoque lapsus subitanus observatur, isque admodum insignis. Si maculæ culicum morsum referentes ob glandularum cutalium inflammationem in dorso vel alibi efflorescant, nos cum aliis characteris de hoc morbo certiores non parùm reddere possunt. Accedunt porrò & alia nonnunquam symptomata, e. g. angustia atque anxietas præcordiorum, faucium ardor ac nigredo, lingvæ ariditas atque fissura, pro eo atque in Synanche fieri omninò assolet. Quòd si diaphragma in incendiij trahatur consortium, non deliria tantum; sed & respirandi difficultas aliaque symptomata ceu in Paraphrenitide, duplicata & vehementiora apparebunt: coetera siccò lubens pede brevitatis ergò prætereo.

§. 33. Quod Prognosin hujus febris attinet, ea hîc æquè ac in aliis malignis non omninò certa est, teste Hippocrate 2. aph. 7. Haftenus enim observatum est, quòd quandoque, quò vehementiora in Peste ac Febribus malignis apparuerint symptomata, quæ aliis in morbis vitæ periculum minitantur, eò meliorem morbi catastrophem insecutam fuisse; contrà mitiorum symptomatum præsentia, plures diem obiisse. Manifestò perquàm indicatiò primariò hostem contagiosum ipsis spiritibus, non tantum humoribus, bellum intulisse; quò firmiores sint spirituum cohortes, eò acriorem pugnam moveri materiæ malignæ; in quantum nempè ipse morbi status nihil aliud est, quàm extremus conatus naturæ causam morbificam eliminare molientis: quâ demùm causâ pro virili expulsâ victoriam canit Natura, & rerum potita halcyoniis fruitur:

In genere valet illud: quod vires fortiores, symptomata mitiora, eodē melior sperandus est morbi eventus; vel quod eodē recidit: Quod causae leviores sunt & pauciores, quod vires corporis constantiores, quod pulsus major, æqualior, calor universalior, urina turbidior, crassior; quod symptomata mitiora, praesertim vitalium actionum febrisque quam pesti propinquiora; quod sudores universaliores, calidiores, copiosiores; quod exanthematum & tumorum eruptiones feliciores, quod ab excretionē vires redeunt promptius; quod Naturae molimina, etiam imperfecta, minus turbantur, eodē spes major morbi feliciter intra XIV. diem, more Acutorum, terminandi affulget. Quamvis in aliquibus ad vicesimum usque diem productam curationem observarint Practici. vid. Gabelcov. Cent. 5. Obs. 35. Sed dicere, ferme ausim, febrim hanc in alium potius morbum migrasse, quam acutorum terminum excessisse. Contra, delirium statim ab initio accedens, quod somno (qui tamen in malignis, non prius sumptō bezoärtico, merito suspectus esse debet) non sedatur; Item: oblivio, negligens decubitus, motus convulsivi, tremores & si ægri fluctuosos vel plicas supra lectum explicant, vigiliæ contumaces, sanguinis stillicidium &c. res sunt periculosae plenae aleae, & qui his afficiantur, raro evadunt. Sic rigor continuus, vel per intervalla repetens horripilatio, ægrum, imbecilli jam corpore, morti vicinum ostendit: Periculum confirmant & manifestō adaugent Syncope, fluxus alvi impertinens, urinae excretio involuntaria. Sitis defectus, praesentibus atque vigentibus ejus causis, in febre acuta, ut plurimum mali ominis est. Quæ maculis est infamis, quatenus suffocationis fracedine intenditur, sæpiusculè jugulat. Ratione causae malignioris, quæ febris est ex contactu seu contagio invadit, periculosior est eā, quæ ex pravo victu. Criticè solvitur sive ad salutem terminatur, per largam, nec horrore interceptam, sudationem; item urinam, si per eam, qvalia oportet, excluduntur; per sanguinis profluvium ex naribus, hæmorrhoidibus, Utero &c. sufficiens, seu quod contingit cum evphoria ægri. vid. Ruland de Febr. Hung. Coberus in Obs. Ung. Plurimis per metastasin materia morbifica à Capite in aures secessit, unde parotides effecit; ægrique quidem liberati, sed surditatem contraxerunt. *Jordan, d. Pest.*

Phan. l. c. 16. vel terminatur in apostema in testibus aliisque minoris notæ partibus. Sic enim *Hipp. 6. aph. 10.* Capite dolenti ac vehementer lobaranti, pus, aqua, aut sanguis per nares, os vel aures effluens morbum solvit. Nonnuquam transit in alium morbum, & quidem ad salutem, ut: Icterus superveniens die 7. 9. 11. aut 14. bona est crisis. *Hip. 4. aph. 64.* Icterus verò ante 7. diem, tubercula in summo pedis digito, singultus, tussis sicca cum aliis signis malis mortem portendunt.

§. 34. Cognitis hætenus Causis tam constitutivâ, quàm occasionalibus, solò nunc porrò Rationis ductu indicatio rerum agenda- rum consurgit. Præservationis itaque (quam Curæ præmittimus) ab hac Lue, cardo potissimum in eo vertitur, ne per *αερίδα λεία*, viscerum robur destruendo, saburram in nobis vitiosorum humo- rum ex proæresi coacervemus. Siquidem vix qualitas alimentorum, quâ talium, nocumentum affert æqvè, ac ipsa quantitas obesse ob- servata est. Hinc oculatus testis *Coberus* ex intemperantia militari hoc malû in Pannonia haud semel propullulasse, & maturatum plus damni, quàm hostis asperi ac truculenti arma, intulisse scribit. Im- primis ex vini meracioris assidua ingurgitatione bilem, eamque ad langviores Pannonicos summè appositam coacervari, expertus est; unde remis velisque in hoc elaborandum esse dictitavit, *ut ab exe- crando hoc spontanea vesania (luxuriei) genere miles quàm maxime avocetur, legibus sumptuariis, seu dicit, rigore castrensi ad strictè servandum promulgatis, vid. Dec. 1. Obs. 8. p. 45.* Verùm ab Aqua- rum insalubritate fermè major, quàm à vino, (quanquam minùs evitabilis) noxa imminere videtur; quarum tamen correctionem, artificialem edocet apprimè *Willius l. c.* nec non & ex sequenti Dia- tetico regimine ex parte patebit. Hic igitur nos sagaci ad causas *αεθυμένας*, quæ in nobismet subnasci consueverunt, animo col- limare oportet: istæ enim vel in herba suffocandæ omniqûe modo præpediendæ, vel jam factæ atque collectæ quantocyùs per debita emunctoria, quæ nunquam non apertæ servantur, removendæ ex- traqûe corporis limites proscribendæ sunt. Quæcunque ergò vi- cerum energiam & imprimis ventriculi tonum sanguinisqûe confi- rentiam respiciunt ac consolantur, ea quoqûe exosum morbi fomi- tem

tem extingvunt. Inter palmaria recensetur *Stagma Aëris*, cujus
quotidianò usu guttæ iij. ad v. in potu consveto assumptæ tum bilem
temperando, tum ventriculum roborando egregiè conducunt. Hinc
potus Aëti, qui accensis filis, seu telis Aëreis in lagena semiplena, do-
nec fumus omne vas repleat, clausâ, Gas illò Aëreò agitatione forti
mediante imprægnantur, tantoperè commendantur à sapiùs laudato
per Δ Philosopho; cujus *spir. Pl. vol.* hoc munere præsentius fun-
getur, si in promptu haberi potest, præsertim si *essentie absynthij*
compositæ Sim. Paul. vel aliis conjungeretur. Multùm quoque
præstat *Elix. propr. Parac.* quod alvum simul sui officii admonet:
si verò aloë, myrrha & crocus absque spir. vini saltem in ∇ st. cum
nitro præparato soluta fuerint, magis lubricantur primæ viæ; it.
Ess. A. abs. &c. Sic *spir. O. vel nitr. dulc. it. Pl. Phil. Clyss. min. &c.*
diuresin promovendo bellè se gerunt. ω *A. sudoris. campb. D. M.*
 ∇ *propbyl. Sylv. +. rutac. calend. fl. tunic. &c.* transpirationi in-
serviunt: quib? pro re nata *Liqu. C. C. succin. Ess. myrrh. vol.* alternatim
succenturiari possunt, præsertim si in *succo citr. berb. l. rib. &c.* pauxil-
lo addito ∇ æ rosar. propinentur. Alvum laxant *Decocta tamarind. c. rad-*
sich. vel rhab. Crem. M. vel Hep. r. Dr. aut Arcan. dupl. nitr. S &c. cum
 δ *diaphor. A. laxat. &* granis aliquot *Res. Scammon. Jalapp.* In bili-
olis enim corporibus blandè saltem stimulantia alvum subducunt:
fortiora expetunt humores acidi pituitosi; utut acidum solâ pur-
gantium virtute educi non possit: *vid. Sylv.* Vomitoriis si eorun-
dem est indicatio, nihil est præsentius, præsertim in bilis turgescen-
tia & stagnatione in ventriculo. E. g. $\boxplus$ *emet. Myns. Oxyfacch. Dan-*
Ludov. S vit. g. vj. quoque in vini unc. ij. l. iij. per ω infundi possunt,
manè filtrari ac propinari potest Vinum. Si hauserit quis $\oplus$ *alb. drack.*
j. in vino soluti, mox vomitum ciebit; at si statim à potu superbibas
haustum cerevisiæ vel ∇ &c. is quidem patietur secessus, at prorsus
absque fæore. *Helm.* NB. Qui lenem exposcit vomitum, assumat
emeticum plenò ventriculò; qui graviolem, ad totam regionem
Epi- & hypogastricam depurandam, vacuò. Si citra spem hypec-
catharsis oriatur, omnia roborantia, ventriculo grata eandem tol-
lent. Sed palmarium in eo situm est, ut palato cujusvis abblandi-
entia propinentur.

§. 35. Cum autem ardua sit militaris pestis ad ἀκμήν perductæ conditio, quod non vitentur loca & corpora infecta; Medico hostem hunc infidiosum debellaturo ac in fugam versuro probè dispiciendum est, ne jugulum petendò, caudam saltim feriat, quatenus sagacissimis juxtà ac peritissimis illudere aliàs solet πολυμορφότητις hospes hic: unde nec consultò, sed factò opus esse, in periculo admonemur. Quatuor itaque hanc Luem curaturo scopi præfixi sunt: 1. Ut fomes malignitatis quantocyùs averruncetur: 2. Ipsa maligna qualitas fermenti contagiosi immutetur atque eliminetur: 3. Cor vitæ tabernaculum à deleteria violentia pro virili vindicetur ac corroboretur: 4. Symptomatum gravissimè urgentium nec non & ratio habenda, ut solerter demulceantur ac emendentur, habitò tamen semper potiori ad miasmatis malignitatem respectu. Hosce verò scopos decantatà Præsidiorum trigà commodissimè attingere possumus: Chirurgià nempe, Pharmacià & Diætà legitimè adhibitis.

§. 36. *Chirurgia* nobis Venæsectionem, Scarificationem & Vesicatoria suggerit. Venæsectio in febribus malignis, nisi in ipso principio, ubi vires adhuc prævalent, & plethora sanguinis vé abundantia suffocationis metum intendere videtur, locum prorsus non habet. Est enim sanguis vitæ nostræ balsamus & rerum gerendarum nervus, quem si detraxeris, ægrum Libitinæ consecrabis, ceu tristes morborù eventus plurimi confirmarunt. Hæc autem supersedere eò magis jubemur, ubi maculæ efflorescentes jam cutim depingunt: tunc enim, monente *Cratone*, nemo, cuicunque vita ac salus cordi curavè est, phlebotomià utatur; quia materia maligna à vitæ consortio semel proscripta, ad ambitum tendens corporis, factà hóc pactò redeundi potentià, vestigia sua pristina relegendo ad centrum abit. Eàdem cautelâ opus habemus, sicubi febris hæc non à principio interno; sed à contactu incepit, tunc quippe, ut qualitas illa maligna, in superficie hærens maturatò auxiliò discutiatur, potissimum Curationis momentum in Diaphoreticis situm est. Non dissuadetur tamen à nobis V.S. quando malum à consveta, e. g. mensium, hæmorrhoidum, evacuatione suppressa fovetur, quin tunc vel hirudinum suctu, vel saphænæ apertione, ut sanguis ab initio statim imminuatur, ultrò jubemus. Quem in finem nec Cucurbitulas partibus inferior-

inferioribus, ut coxis, lumbis, femoribus ac tibiis applicatas adeo non reformidamus, quandocunque alicujus fore usus visæ fuerint. Vesicatoriis multi palmam in malignis deferunt, quatenus ea (præmissis præcipuè universalioribus) materiam malignam humoris seroso permistam citra insignem virium jacturam à nobilioribus ad ignobiliores partes prolectare satagunt. *Gal. L. 5. M. M. C. 12.* Verum qui eadem ex Cantharidibus præparant, videant saltem, ne noxam vesicæ subinferant, mictionem inducendo cruentam, quam sæpius exinde causatam in malignis observarunt Practici vid. *Fr. Hoff. M. M. p. 385.* Quamvis multi cum theriaca camphorata applicari tuto posse autument. Alioqui inter veneni attractiva Helmontius de Peste refert *nasturt. V. ticum si cum fol. raph-maj. succo*, itemque *ceraforum balicacabi & ficuum* & contusum apponatur locis consuetis, ut aperiatur cutis circulariter. NB. Vesicantia, ubi faucium inflammatio est conjuncta, nuchæ majoris humorum affluxus metu, item in Phrenitide, parum tuto applicari possunt.

§. 37. *Pharmacia* è triplici regno prædivite remedia huic morbo prosterendo magis appropriata depromit. Non tamen in partes hinc loci vocamus Purgantia, quorum actio, dicente Helmontio, est motus humorum Pesti & febribus malignis diametraliter oppositus. Hinc si communicati contagij suspicio adest, ob conversationem cum infecto vel attactum rei immundæ; nec opus corpus purgare, nec venam secare, imò nec Vomitoriò (nisi cibum è ventriculo revellere animus est, aut nausea vomendivè conatus istud svadeat) adeo opus erit, ne miasma adhuc in Cutis superficie fermentans ad interiora revocetur: Siquidem ob mutuam conspirationem partium internarum atque externarum contentorumque earundem, mediantibus liquorum circuitibus, alvi per clysterem aut tantillum laxans in Petechiis, Purpura, Morbillis &c. malignioribus proritatio (cujus occasione illius perniciosus fluxus; harum verò recessus & cum sanguine ac lymphâ permistio nova inducitur,) agros in præsentaneum vitæ discrimen conjicit vid. *Willis. l. c. de Febr. malign.* Quod si tamen alvus sit nimium indurata ac constipata, Clyster ex malva fl. Sambuc. & fursuribus minus incommodi fovet & satis tutus erit, cui addi mel rutac. ole-

um scorp. c. $\odot$ anodyn. suff. qu. majoris absterfionis causâ pro-
lubitu poterunt.

§. 38. Vomitoriorum longè dispar est ratio, quippe quibus
nihil feliciùs fortiusvè pravorum cataclysmum humorum non so-
lùm è ventriculo; sed & intimis primarum viarum recessibus revel-
lit atque exturbat: materia quoque turgens per tantillum œsopha-
gi spatium & fauces promptiùs rejici potest, quam si longissimis
intestinatorum anfractibus per totum ventrem spargenda potius,
quàm per guttur educenda inferius foret. Quapropter cùm pars
primùm affecta, ceu superiùs dictum, in Langvore Pannonico sem-
per ferè stomachus sit, qui turget plerumque ex intemperantia mi-
litari, humorum camerinâ, Vomitorium in tempore, quod rerum
omnium primum est, exhibitum, omne fermè curationis punctum
absolvat. Quemadmodum Coberus l. c. inter omnes, inquit, me-
dendi rationes in langvoribus Pannonicis principatum tenent
Vomitiva. Ergò si quid movendum, ab initio moveas *Rec.*
¶emet. gr̃ij. IV. & diaph. non edulc. Scrup. ß Eleos. citr. g. v.
M. D. Vel: Rec. Oxyfacch. emet. Ludov. Unc̃ss. D. pro dosi. j.
robustioribus. Molestas Ventriculi eversiones ac nauseas ex vomitu
superstites, micâ panis vinô intinctâ; foris verò *Oleô menth.*
cydon. absynth. vel N. M. facilè iterum consopiveris ac emendâris.

§. 39. Primis autem viis ab humorum vitiosorum colluvie
jam liberatis, ita, ut malignitas, per sudorem demùm penitùs auffer-
renda, totam domum à stomacho ad pellem usque transeundo con-
taminare nequeat: Ultramque paginam adimplent *Diaphoretica*
directa, *alexipharmaca* aliàs dicta, quæ nonnunquàm omnibus omif-
sis aliis in usum vocanda, hinc & per totum morbi decursum ad
causæ usque morbificæ internecionem continuanda sunt. Ab ipsis
autem illicò Curæ capiendum initium est, quotiescunque nec
V. S. nec Emetica ob virium debilitatem vel alias circumstantias lo-
cum non habent; quamvis eadem vel in ipso V. S. actu, vel paulò
antè ac post propinanda magnoperè svaderem, ut Natura maligni-
tatem aut tunc temporis cum sanguine expellat, aut à centro saltim
arceat. Bezoärtica itaque liquida, quæ causam malignam prosc-
quuntur non solùm, sed etiam bilem simul attemperant, sunt *Mist. S.*

Tinct. bez. D. M. †. bez. ℞ *⊕ l. Cephal. c. essentiâ ther. l. sampb. combinatus &c:* adhuc magis volatilia sunt *℞ bez. Buff. CC f. & succin. viper. ♀ vol. ℞ ther. camph. vel cum ♂ vol. ebur. viper. succin. &c.* imprægnatus, quæ si cum succo citri loco vehiculi temperentur, satis tuto in principio adhibentur. Calorem præcipitant, Ælia absorbent & malignitatem simul infringunt sequentia *terr. sigill. strig. Lemn. unic. foss. Bol. arm. Lap. ♂. perc. aprugn. ebur. & CC. f. Δ pt. Fl. ♀ c. ⊕ anod Spin. Serp. pt. cinnab. ♂ l. nat. Pulv. Pavn. rub. bez. D. Senn. bez. alb. Lud. &c:* Pro vehiculo & grato potionum sapore commendamus *Syr. acetos. citr. acetosell. betb. rib. granat. pap. rh. &c.* cui pro lubitu ad meliorem dilutionem addi possunt *▽. still. alex. & cord. E. g. ▽ samb. scabios. fumar. rosar. Cinam. borr. &c.* Hic mihi appositè in mentem venit, cujus nos admonet Practicus dum vixit felicissimus *Dan. Ludov. in Ph. sua Mod. Sec. appl.* dum inquit: *nec circa malignarum plerarumque, Pleuritide aliterve comitatarum, principia vel etiam augmenta complicatos interdum intensissimos fervores, Cephalalgias, hæmorrhagias (præsertim in Plethoricis ac Cholericis) magis quam par est, quis vereatur, nimium à volatilibus, præsertim ♂nis abstinendo, fixioribus solum (at rarissimè tum sufficientibus) semet expediturus; aut more hodiè haut infrequenti, abusivis venesectionibus, laxativis vel clysteribus commodiores cum viribus hons terens, post festum demùm diaphoretica advocet.* Vegetabilia, Item Electuaria & alia varij generis composita ubivis prostant & obvia sunt. *Camphoram* magnificiunt quidam in malignis, unde *Crato in Ep. M. à Scholz. ed. 103. malum*, inquit, *quæ pro certissimis habentur, fallacia sunt; Camphoram excellere omnia medicamenta re comperi.* Sed cautelam addit *Ludovicus l. c.* scribens, quòd *Camphora* fumosis suis effluviis in Eruditis ac debilioribus Cephalalgiam incompefcibilem & deliria sæpiusculè concitârit. Hinc ne quid nimis. Quæri adhuc possit, num *Opiata* in Hungarica febre tuto usurpari possint, nec ne? Respondet *Sydenham Meth. Cur. Febr. S. 2. p. j.* *Opiata circa statum inter ferventia deliria vix impunè, melius autem in declinatione demùm admittuntur.* vid. *Lud. l. c. p. 285.* Cavendum quoque sedulò, ne *Opiata* nimis figendo *℞* ad receptionem veneni Cor magis disponant, aut crisin à Natura instituendam impediant. *Opij* hinc vice ubique substitui potest fe-

licius $\Delta \oplus$ l. anod. Interea temporis sollicitè observandum, quantum quovis sudore Ager virium recuperaverit, aut amiserit, pro quarum ratione vel medicamentum, vel dosis mutetur. Inter sudandi actum quoque sæpius refici potest potu tepido, vel Julapium cochleatim propinando, item Elect. convenientibus *ut confect. alcherm s ambr. & moschô Item. d. hyacinth. elegans* quoque fit *extoto Citro, succo rub. ide. ▽. Cord. Herc. Sax. fr.* vel aliis cardiacis; interdum pulveres adhibeantur; hoc tamen ubique moderamine, ne materia repetat Centrum maligna.

§. 40. *Symptomata* nimis increbescencia nonnunquam medentis animum reddunt attentum: Sic ubi *Cardialgia* nimis urget, ut inflammatio jam imminere videatur, acida exulare debent: Hinc *R. Diasc. Frac. drach. j. Pulv. Pannr. Ceph. D. M. ā scrup. j. Ω bez. Buß. drach. β. vel j. ▽ fl. Samb. unc. ij. Syr. pap. err. drach. ij. M. pro dos. Vcl R. Bez. min. scrup. j. cinnab. ♂ scrup. β. M. D. In nimio Capitis dolore* laudantur præcipue *cinnab. nativ. bez. ʒ. ʒ. D. anod. Δ ⊕ l. anod. Eb. s. Δ. succin. præp. &c. Sola Mist. s. aliquot guttis Tinct. anod. sociata*, Choleram non minùs compescit, quàm delitia, si modicò camphoræ acuat, mitigat. *Anginosum faucium ardorem, succo ♂. fluu. leniebat Paracellus. Gargarismo è lactis caprilli & ▽ planag. part. æqu. quamvis vulgari remedio miraculum se Anginas curasse scribit Forest. L. i. de febr. Obs 17. Quibus tamen Rob. dianuc. vel ♀ pharing. Zeb. commodè misceri potest.*

§. 41. *Dietam* quod concernit: Aër sit temperatus & purus: nocet quilibet frigidus & aquosus contaminatis. *Cibus* sit tenuis, qualis in febribus præscribitur, nec purè humectans; sed qui noxios corporis ichores absumat, vitetur calidus, aromaticus, crassus. Profunt juscula hordacea, avenacea, cum passulis, succo citri, limonium & omphacio medicata. *Potus* sit tenuis cum *Clyss. ♂ Tinct. ros. bellid. &c. acidulatus. Vel Decoct. hord. cui bacc. nigr. beder. cum rad. Scorz. sunt incocta. R. pomor. citr. concisor. N. ij. rad. Cichor. acetos. ā unc. β. fl. 4. cord. ā pug. ij. Coqv. in ▽. s. Mens. ij. Servetur pro usu. Hungari ▽ m allio, Θe ac pane tosto corrigunt. Omnium Sympliciorum implet mensuram, quem de acetositate citri Pharmacopolæ nuncupant. Vinum generosum planè interdicatur; sed languidis ac vini potui assuetis in declinatione morbi *ὀλίγ. Φ. v* ac confortans pro virium requisito concedendum judicamus. Tantum.*

SOLI DEO GLORIA.